

Marinko VIDOVIĆ

USKRSNUĆE TEMELJNI KRŠĆANSKI MISTERIJ

Sažetak

Ovim tekstom autor pokušava odgovoriti na neka pitanja u pogledu kršćanske vjere u uskrsnuće, posebice u Isusovo uskrsnuće. Polazeći od antropološko-filozofskih pretpostavki vjere u uskrsnuće, zaključuje da se kršćanski govor o uskrsnuću temelji na Božjoj objavi, posebice u Isusu Kristu, koja računa i s općeljudskim iskustvom. Novozavjetni govor o Isusovu uskrsnuću jest kerigmatski, obilježen je iskustvom, vjerom i svjedočanstvom očevidaca, njihovim naporom da i drugima prenesu i uvjere ih u istovremenu istovjetnost i različitost zemaljskog Isusa i proslavljenog Isusa Krista. Spoznaja stvarnosti Isusova uskrsnuća utemeljena je na Isusovu zemaljskom misteriju, biblijskoj tradiciji o Božjoj svemoći, pravednosti i vjernosti, na znaku praznoga groba i teofanijsko-kristofanijskim susretima s Uskrsnim. Glavno opravdanje vjere u uskrsnuće, najprije vjere svjedoka a onda i naše koja se temelji na njihovoj, jest činjenica da je stvarnost uskrsnuća neodvojiva od svjedočenja o njoj. U događajnoj strukturi široj od one verum quod factum povijesne činjenice postaju samo znakovi na temelju kojih se neki događaj može protumačiti i tumači kao stvarnost drugoga reda, kao uskrsnuće. Kao vrhunac Božjeg djelovanja u povijesti koje otvara novi Eon, kvalitativno novo razdoblje Božjih odnosa s čovjekom i čovjekovih odnosa s Bogom, Isusovo uskrsnuće ima soteriološku vrijednost za čovjeka i cjelokupni kozmos.

Ključne riječi: egzistencijal, uskrsnuće, iskustvo, vjera, spoznatljivost, opravdanost, povijesnost.

Kršćanstvo stoji i pada s vjerom da se Bog na definitivan način objavio u osobi i povijesti, u djelovanju Isusa Krista. Vrhunac ovoga Božjega samoočitovanja dogodio se u mucu, smrti i uskrsnuću Kristovu, u onome što zovemo pashalno-uskrsno otajstvo, nakon čega je slijedilo slanje Duha Svetoga. Uskrsnuće ipak nije samo objava ili samoobjava trojstvenoga Boga nego započeti i anticipirani zaključak povijesti i punina našega spasenja.

Kršćanstvo je specifično upravo stoga što ispovijeda,¹ naviješta² i živi istinu i od istine da je Bog uskrisio razapetoga Isusa iz Nazareta. Lijepo to izražava Luka u Djelima apostolskim kada pripovijeda kako su Atenjani povelili Pavla na Areopag da bi od tog navjestitelja "nekih tuđih bogova" čuli malo više o novoj religiji, i to objašnjava rečenicom: "Jer navješćivaše Isusa i uskrsnuće" (Dj 17,18). Sintagma "Isus i uskrsnuće" pojavljuje se ovdje kao sažetak cjelokupnog pavlovskog propovijedanja.³ A čuvena Pavlova rečenica: "Ako pak Krist nije uskrsnuo, zaludu je, doista, propovijedanje naše, zaludu i vjera vaša" (1 Kor 15,14) na nenadmašiv način ističe jedincatu važnost uskrsnuća u kršćanstvu.

Pred ovakvim ispovijedanjem i navještajem, a još više življenjem pojavljuje se u nama niz pitanja na koja ćemo ovdje pokušati odgovoriti. Tako, pitamo se: Što su prvi kršćani izražavali tvrdnjom da je Isus uskrsnuo? Kako su došli do spoznaje i vjere u njega kao umrlog i uskrslog? Na koji način uskrsnuće razapetoga Isusa dovodi do definitivne objave trojstvenoga Boga? Kako je danas moguće opravdati vjeru u uskrsnuće?

Ipak, prije nego prijedemo na specifično kršćanski govor o uskrsnuću potrebno je uočiti da navještaj Isusova uskrsnuća nije nikakva apsolutna novost u smislu da Isusovo uskrsnuće predstavlja polaznu točku za govor o sveopćem uskrsnuću mrtvih. Premda se za uskrslog Krista kaže da je "prvijenac usnulih" (1 Kor 15,20) i to u smislu početka i anticipacije sveopćeg uskrsnuća mrtvih,⁴ ipak Isusovo uskrsnuće nije polazna točka za govor o uskrsnuću mrtvih, nego je Isusovo uskrsnuće protumačeno na horizontu nade u sveopće uskrsnuće mrtvih. Ova nada i vjerovanje koje se afirmiralo u židovstvu osobito od 2. st. pr. Kr. (usp. Dan 12,2 i 2 Mak 7,9) predstavlja povijesnu utemeljenost govora o Isusovu uskrsnuću. U njemu, Isusu, unaprijed je ostvarena ova nada, ono za čim teži cjelokupna stvorena stvarnost.

1 Ispovijest vjere, čiji je temeljni izričaj: Isus jest Krist, nerazdvojivo je vezana sa svime što su učenici doživjeli sa zemaljskim Isusom, ali je na presudan način određuju upravo događaji koji su povezani s uskrsnućem. Bez vjere u uskrsnuće mi ne bismo nikada ni čuli da je nekoč na zemlji živio neki Isus iz Nazareta.

2 Riječ je o kristološkoj kerigmi, odnosno o navješćivanju kao Krista onoga Isusa koga su poglavari usmrtili a Bog uskrisio i uzvisio. Napominjemo da kerigmatski govor o uskrsnuću, važno je to istaknuti, koristi horizontalno-vremenski model, govori naime o razapinjanju, pokapanju, uskrišavanju i ukazanjima, ali postoji i vertikalno-prostorni govor o uskrsnuću, u smislu spominjanja termina "dolje - gore" (usp. Fil 2,6-11; 1 Tim 3,16). Usp. G. O'COLLINS, *Risurrezione*, u: *Dizionario di Teologia Fondamentale*, izd. R. Latourelle i R. Fisichella, Cittadella, Assisi, 1990., str. 801.

3 Usp. P. SCHMIDT, *Povijesna činjenica i teološka istina*, u: *Isus Krist Bogočovjek i Spasitelj*, uređ. S. Kušar, KS, Zagreb, 1997., str. 102.

4 Usp. M. ALBERTZ, *Die "Erstlinge" in der Botschaft des Neuen Testaments*, u: *EvTh* 12 (1952/53.) 151-155.

Osim povijesne utemeljenosti, govor o Isusovu uskrsnuću ima i svoju filozofsku utemeljenost. Riječ je, naime, o biblijskoj antropologiji, koja u tjelesnom elementu čovjeka ne vidi prvenstveno i jedino propadljivi dio, nego formalni i stoga esencijalni aspekt čovjeka. U takvom gledanju uskrsnuće se pojavljuje kao ljudski egzistencijal, kao snaga koja unaprijed kao ono što ima biti ostvareno tek na kraju potiče i određuje svaku našu odluku. Zato je potrebno prije specifično kršćanskog govora o Isusovu uskrsnuću progovoriti općenito o antropološko-filozofskim pretpostavkama vjere u Isusovo uskrsnuće.

I. Antropološko-filozofske pretpostavke vjere u uskrsnuće

U ljudski egzistencijal, u ono što ga određuje čovjekom pripada i nada i težnja za beskonačnošću, za neuništivošću. Čovjek je, možemo slobodno reći, krik za beskonačnošću, za neuništivošću, protegnutost prema trajnoj budućnosti.⁵ Kad kažemo da je krik i protegnutost, onda time već izražavamo da sam po sebi ne može ostvariti ovu neuništivost, da on traži vječnost, ali da je ustvari prožet svijetom smrti i prolaznosti, samoćom i razaralačkom snagom.

Povijesni čovjek jest biće koje ne živi vječno nego je nužno prepušteno, usmjereno smrti.⁶ U sebi, po sebi i za sebe on ne može postojati. Ne priznavajući svoje granice sam sebe izručuje, egzistencijalnim rječnikom rečeno, smrti, a teološko moralnim rječnikom rečeno, grijehu.

Različiti su načini na koje čovjek pokušava ostati u životu, suprotstaviti se neminovnosti smrti. Jedan od tih je nastavak života u vlastitoj djeci. Upravo zbog ovoga necivilizirani narodi smatraju da je čovjeka zadesilo najstrašnije prokletstvo ako je ostao neoženjen i bez djece. Ipak, čovjek lako može otkriti i otkriva da se njegov život ne nastavlja u djeci baš u pravom smislu. On želi da više ostane od njega samoga. Tu čovjek pribjegava slavi koja bi njega samoga učinila besmrtnim time što bi za sva vremena živio u sjećanju drugih. Ali i ovaj pokušaj da osigura svoju besmrtnost pomoću bivstvovanja u drugome propada, jer osim toga što u ovakvoj besmrtnosti preživljava samo čovjekova jeka, sjena, propadljivost ovakvoga pokušaja još je očitija iz činjenice da i drugi, kojemu sam na neki način povjerio svoju budućnost, neće opstati, i on, taj drugi će se raspasti u prah i pepeo.

5 Za ovakvo poimanje i opis čovjeka dobro je pročitati knjigu A. TRSTENJAK, *Tragom čovjeka*, UPT, Đakovo, 1994.

6 Dovoljno je ovdje prisjetiti se M. Heideggera i njegova djela *Zum Tode Sein*.

No, koliko god bili promašaji, ovi čovjekovi pokušaji da osigura svoju besmrtnost veoma su važni. Oni očituju da čovjek u sebi samome nema opstanka, da je njegov opstanak u D/drugome. Ako je to tako, onda samo jedan može dati istinsko uporište čovjekovoj besmrtnosti, onaj koji jest, koji niti nastaje niti nestaje, nego ostaje: Bog živih, koji ne drži u svojim rukama samo sjenu i jeku mojega bića, čije misli nisu obične kopije zbilje. Jedino Bog živih ili, bolje rečeno, Bog koji je sami život, može biti i izvor i ostvarenje ove ljudske težnje za trajnim, vječnim, besmrtnim životom.

Čovjekova težnja i čežnja za besmrtnošću različito je rješavana u okviru filozofske misli. Zavisno o temeljnim usmjerenjima i pogledima na život, svijet i čovjeka, filozofija rješava i pitanje čovjekova trajnog opstanka. Pozitivističko-naturalistička usmjerenja filozofije svaki govor o čovjekovoj besmrtnosti ili uskrsnuću smatraju bespredmetnim. Čovjek je samo ono što se može istražiti i potvrditi pozitivnim metodama prirodne znanosti. A sve što ulazi u okvir ovakvoga promatranja jest propadljivo i nestaje. Prema tome i čovjek nestaje, pretvara se u ništavilo (*nihilizam*), njegovo postojanje nema neku drugu završnicu doli prestanka (*filozofija apsurda*) ili, najblaže rečeno, o tome da li čovjek preživljava i nadživljava stvarnost i sveopću moć smrti ne može se ništa znati (*agnosticizam*). U ovakvom filozofskom usmjerenju, potkrijepljenom rezultatima suvremene fizike i kemije, po kojima materija trajno prelazi u energiju, a energija u materiju, dakle u gledanju koje ima svoje polazište u neuništivosti materije i energije, najviše što se može reći o čovjekovu trajanju jest da su i njegova materija i energija neuništive. I čovjek nastavlja svoje postojanje u nekom drugom obliku materije ili energije. Ipak, premda su bitne odrednice čovjeka, materija i energija još ne čine čovjeka čovjekom. Ima u njemu nešto što izmiče prirodnim znanostima, jedan viši osviješćeni stupanj, ako baš hoćemo, materije i energije koji ga čini čovjekom, jedinkom, osobom, koji ga čini dijelom kozmosa, u kojem kozmos nadilazi samoga sebe. Ako trajno ostaje samo materija i energija, onda ne ostaje čovjek ili baš ono što ga čini čovjekom, te se u ovom mentalnom sklopu uopće ne može govoriti o trajnosti čovjeka ili o uskrišavanju.

Postoje i druge filozofije ili filozofska usmjerenja koja su usmjerena na traženje biti svega što postoji. Ovakve filozofije dobro razlikuju bit ili supstanciju neke stvarnosti od pojavaanog prostorno-vremenskog oblika te biti, od onoga što nazivaju drugotnost ili akcident, koji se s vremenom mijenja, preoblikuje, pa čak može i nestati. Sve ono što se pozitivnim prirodnim metodama može reći o stvarnosti pripada u ovu drugotnost, ispod koje kao nepromjenjivi supstrat stoji druga stvarnost koja je nedostupna ljudskim mjerenjima i eksperimentima. Za ove filozofije čovjek je trajan i neuništiv upravo u svojoj biti.

Ova bit čovjeka koja ga čini čovjekom dobivala je različita imena kroz povijest filozofske misli. Nama zapadnjacima koji smo u svojem mišljenju vrlo određeni grčko-rimskom filozofskom mišlju ova bit čovjeka poznata je pod nazivom duša. Ovakvo gledanje na čovjeka i sveukupnu stvarnost naslanja se na Aristotelov hilemorfizam koji, pojednostavljeno rečeno, svu stvarnost cijepa na supstanciju i akcident. Duša bi bila čovjekova supstancija, ono što trajno ostaje, a sve ostalo je akcident, što može i propasti.

Naslanjajući se i usvajajući ovakav filozofski sklop misli i kršćanstvo je počelo govoriti o čovjekovoj trajnosti koristeći kategoriju duše. Duša je besmrtna, ona je trajni elemenat čovjeka koji nakon fizičke smrti nastavlja živjeti kod Boga. Ali budući da je i tijelo sastavnica čovjeka ni ono ne može biti potpuno uništeno, i ono će, premda u drugom obliku, preobraženo, sudjelovati na besmrtnosti duše konačnim uskrsnućem na koncu povijesti.

Ovaj filozofski govor još i danas veoma određuje kršćansko razmišljanje i teološko raspravljanje i govor o uskrsnuću. Ipak, moramo odmah upozoriti da je ovo samo jedan od načina govora o uskrsnuću, i to, biblijski gledano, prilično neprikladan način. Čovjeka se cijepa na različite sastavne elemente, prilazi mu se dualistički, a gubi se iz vida njegovo jedinstvo, njegova temeljna odrednica da je utjelovljeni duh ili produhovljeno tijelo. Drugim riječima, nema čovjeka izuzev cjelovitog, nema njegova trajanja osim u cjelovitosti.

Kršćanski govor o uskrsnuću treba se temeljiti na Božjoj riječi, na Božjoj objavi koja ima svoj povijesni hod i rast zabilježen u knjigama Svetoga Pisma i ostvaren u osobi Isusa Krista. A tamo se o uskrsnuću ne govori filozofski, nego potpuno egzistencijalno i blizo svakome čovjeku.

2. Isusovo uskrsnuće

Već smo spomenuli da Isusovo uskrsnuće nije pretpostavka za govor o uskrsnuću uopće, već je vjera i nada u uskrsnuće, utemeljena na Božjoj svemoći, vjernosti i milosrđu i duboko ukorijenjena u svakom čovjeku, pretpostavka za govor o Isusovu uskrsnuću. U svjetlu ove i ovakve vjere i nade prvi kršćani su u onome što se dogodilo s Isusom iz Nazareta uspjeli prepoznati onoga kojega je Bog uskrisio od mrtvih, kojega je uveo u potpuno zajedništvo života sa sobom.

Ovo iskustvo i doživljaj uskrišenoga Isusa zabilježeno nam je u spisima Novoga Zavjeta. Odmah moramo upozoriti da ovi spisi nisu neke kronike događanja, da nisu reportaže o onome što se događalo u Palestini pri koncu stare i početkom nove ere, nego da su to spisi koji vjerom

uskrsnuću, Atenjani su se počeli razilaziti s primjedbom: "još ćemo te o tome slušati" (Dj 17,32).

Kršćanski navještaj u kojem središnje mjesto zauzima poruka o Isusovu uskrsnuću smješten je u okvir povijesti spasenja. Ova povijest započinje Božjim obećanjima koja su dana Izraelu i biva ostvarena u Isusovu uskrsnuću. A Isusovo uskrsnuće, sa svoje strane, postaje jamstvo nade za sve koji vjeruju. Govor o Isusovu uskrsnuću više je stoga teološki nego kristološki izričaj, premda su ova dva govora praktički neodvojiva.

Tek u kontekstu povijesti spasenja uskrsnuće ima svoju utemeljenost i opravdanost. U njoj uskrsnuće ima svoju prošlost, sadašnjost i budućnost. Ono je utkano u dinamiku povijesti spasenja kao njezina potka. Gledajući na ono što je Bog već u povijesti izveo, možemo prepoznati¹¹ njegovo djelovanje u sadašnjosti i očekivati da će tako djelovati i u budućnosti. Tek u ovom sklopu govor o uskrsnuću postaje razložen i opravdan.

I Isus je polazio od ovoga sklopa kad je navijestao uskrsnuće, kad je najavljavao svoje uskrsnuće, kad je izražavao svoju nadu u potpuno zajedništvo s Ocem, povjerenje u Boga i pred prijetnjom smrti (usp. Mk 8,31; 9,31; 10,33-34),¹² ili kad se suprotstavljao svojim suvremenicima saducejima, koji su mu pokušavali dokazati apsurdnost uskrsnuća (usp. Mk 12,18-27 parr.). Saducejski argumenti protiv uskrsnuća prisutni su u ovom ili onom obliku i danas. Koja će žena, argumentiraju oni, pripasti uskrsnome koji je za života imao više žena? Ovdje je velika opasnost i našeg razmišljanja o uskrsnuću. I mi o njemu razmišljamo kao o čistom nastavku ovozemaljske egzistencije, koja će samo biti bez kraja. A Isus upozorava da je uskrsnuće ulazak u posve novu i definitivnu stvarnost, neusporedivu s ovozemaljskom stvarnošću. Uskrsnućem se ulazi u višu dimenziju postojanja koju u prostorno-vremenskoj dimenziji možemo uočiti samo kao znak, kao prodor svjetla u tamu, kao sakrament. A sakrament kao znak posreduje čovjeku na povijestan način ono što je za analošku strukturu povijesti rubno i ilegalno. Sakrament kao znak povijesno posreduje ono što nije povijesno ili što nije svodivo na povijest.

Pokušajte si predstaviti uskrsnu razinu postojanja kao apsolutnu ljubav. Ali, što je to apsolutna ljubav ili, još bolje, što je uopće ljubav? Svi mi to na razini iskustva znademo, ali kada pokušamo o njoj govoriti, onda ostajemo bez riječi. Koristimo razne znakove kojima se očituje ljubav. Je li ljubav poljubac, zagrljaj, spremnost da se prihvati drugoga u onome što

11 Ovo prepoznavanje nije ništa drugo nego otkrivanje smisla događanja. Ono što povijest poznaje kao zagonetku, povijest spasenja otkriva kao smisao.

12 Vidi: H. SCHÜRMAN, *Gesù di fronte alla propria morte. Riflessioni esegetiche e prospettive*, Morcelliana, Brescia, 1983.

on jest, da se žrtvuje za njega itd. Reći ćete da, to je ljubav. Priznajemo, i to je ljubav, ali samo na razini znaka, njezinog izvanjskog očitovanja.

I svjedoci uskrsnuća Isusova pokušavaju nam progovoriti o svome iskustvu Uskrsloga i, razumljivo je, mogu to učiniti samo u znakovima. Oni su se družili s Uskrsnim, dodirivali su ga rukama, razgovarali su s njim, gledali su ga, a on se pojavljivao na različitim mjestima, prolazio je kroza zatvorena vrata, očitovao im je istovjetnost između sebe zemaljskoga i proslavljenoga. Svi ovi načini izražavanja pokušavaju objasniti da je Isus onaj isti koji je s njima hodio po Palestini, a opet različit, da je njegova poslijeuskrсна nazočnost u svijetu drukčija, upravo božanska.

2.1. Kako se došlo do spoznaje stvarnosti Isusova uskrsnuća?

Prvi korak u ovoj spoznaji jest svakako Isusov ministerij, njegovo govorenje i djelovanje za vrijeme zemaljskoga života. Svojim auktoritativnim nastupima u korist čovjeka on je vezao sadašnje i buduće gospodstvo Božje uza svoju osobu. Kao što je svoju riječ poistovjećivao s Božjom riječju, tako je svoju prisutnost poistovjećivao s Božjim spaseњem. Nasilna smrt razapinjanjem, koja je bila rezultat religioznog i političkog procesa protiv njega, obojila je sve njegove tvrdnje i postupke bojom lažnosti i prijevare.

Kalvarija je sigurno prouzročila u učenicima duboku teološku krizu, razorila njihovu vjeru u Isusa i Boga kojega je on naviještao i u ime kojega je djelovao (usp. Lk 24,13-35). Učenička vjera u uskrsnuće, istina, snažno je potpomognuta općim uvjerenjem Židova o eshatološkoj rehabilitaciji proroka, ali isto tako i Isusovim poukama o rehabilitaciji nakon smrti. Ipak, između pretpashalne i postpashalne učeničke vjere nema kontinuiteta. Njihova židovska uvjerenja ne mogu nikako protumačiti ono što kasnije tvrde. Uskrsli Isus nije samo prorok, nego i Mesija, i to upravo kao razapeti i uskrsli. A za Židove je prava sablazan govoriti da je netko tko je zayršio smrću na križu, razbojničkom smrću, Mesija.

Iščekivanje sveopćeg uskrsnuća na kraju povijesti opće je uvjerenje Židova u ono vrijeme. Ipak, i iz ovakvoga iščekivanja učenici su teško mogli izvući zaključak o onome što su naviještali. A naviještali su konačno i osobno uskrsnuće jedne osobe - Isusa, koje je ujedno anticipacija budućeg i općeg uskrsnuća svih. Židovska iščekivanja mogla su im ponuditi i ponudila su terminologiju za izražavanje svoga posebnoga doživljaja i iskustva.

Ni govor o drugim božanstvima koja uskrišavaju ritmom prirode, zimi umiru a u proljeće uskrišavaju, ne može protumačiti apostolski govor o Isusovu uskrsnuću. Oni tvrde da je on uskrsnuo jednom i zauvijek, bez ikakvog ponavljanja i ritma.

Konačno, dvije su ključne točke učeničke vjere u Isusa uskrslog: susret s njime i znak praznoga groba. Nitko nije bio očevidac Isusova uskrsnuća. Uskrsli se očitovao svojim ili im je od Boga bio očitovan.¹³ Ova očitovanja su ključna za njihovu vjeru. Kakvog su tipa bila? Najprije to su očitovanja onima koji nisu indiferentni ili neutralni promatrači. Ona su objaviteljska događanja koja su razotkrila Isusovo kristološko i eshatološko značenje, njegovu važnost za cjelokupno čovječanstvo; ona pripadaju u kategoriju jedincatih iskustava koja potiču na posebnu zauzetost,¹⁴ ali koja se nisu događala samo na razini unutrašnjosti - umišljaja, nego su bila spojena i s nekim izvanjskim i vidljivim elementom.¹⁵

Prazan grob sam po sebi nije jasni znak uskrsnuća. Može biti različito protumačen, kako već nalazimo u kanonskim novozavjetnim spisima (usp. Mt 28,11-15; Iv 20,2.13.15). Ali zajedno s ukazanjima on potvrđuje stvarnost uskrsnuća. Rasprave koje se vode oko praznoga groba, a koje su nam zabilježene u evanđeljima, ne tiču se doduše same činjenice da je grob prazan, nego razloga zašto, ili kako je prazan. Nemamo nikakva svjedočanstva iz prvoga razdoblja da je Isusov grob još sadržavao njegove zemne ostatke. Osim toga, da su izvještaji o praznom grobu izmišljeni, onda bi prazan grob sigurno otkrili muškarci, a ne žene, koje u Palestini prvoga stoljeća nemaju nikakvu važnost kao vjerodostojni svjedoci. Oni koji proizvode priče ili legende, dobro paze da unutra ne uključe neki elemenat koji bi bio ozbiljna zapreka uvjerenosti njihovih priča. Isusov prazan grob jest znak koji je kristološkim ključem protumačen njegovom svetošću i pravedenošću na crti Ps 16,10 i obećanja iz 2 Sam 7,10 i Ps 132,11 (usp. Dj 2,25-32; 13,35-37).

Govor o Isusovu uskrišavanju je prije svega govor o Bogu koji ga je uskrisio. Kršćanski Bog ili Bog u kojega vjeruju kršćani jest Bog koji uskrišava, Bog živih.¹⁶ On je uskrsnućem potvrdio Isusa kao svoga Sina i našega Gospodina. U Isusovu uskrsnuću Bog na konačan i nenadmašiv način objavljuje samoga sebe. On je onaj čija moć, sila vlada životom i

13 Božja inicijativa u uskrišavanju Isusa izražena je najčešće teološkim pasivima.

14 U prikazivanju ukazanja Uskrsloga evanđelisti se ne slažu ni u njihovu lociranje (Lk-Dj u Jeruzalemu; Iv-Mt u Galileji), ni u osobama kojima se Uskrsli ukazao, ni u svrsi svojih prikaza. U nekim izvještajima ukazanje je usmjereno potvrđivanju istog identiteta Razapetog i Uskrslog, a u drugim poslanju koje Uskrsli nalaže svojim učenicima.

15 Na ovo nas upućuju književne vrste teofanije i kristofanije u kojima su svi izvještaji o ukazanjima zapisani.

16 Usp. Isusov argument protiv saducejskih prigovora na uskrsnuće: "A što se tiče činjenice da mrtvi uskrisuju, niste li čitali u Mojsijevoj knjizi, ne mjestu o grmu, kako mu Bog reče: 'Ja sam Bog Abrahamov, Bog Izakov i Bog Jakovljev'? Bog nije Bog mrtvih, nego živih! Vi ste dakle u velikoj zabludi!" (Mk 12,26s).

smrću, bitkom i nebitkom, koji je vjeran i stvaralačka ljubav, u koga se možemo pouzdati i kad su slomljene sve ljudske mogućnosti. Vjera u uskrsnuće utemeljena je na vjeri u Božju stvaralačku moć i vjernost. Drugim riječima, vjera u uskrsnuće je pitanje Božjega boštva. Ova vjera je u konačnici alternativa između uvjerenja da se može živjeti iz samoga sebe, temeljeći se isključivo na vlastitim mogućnostima, i uvjerenja da je život utemeljen na onome kojim se apsolutno ne može raspolagati, na apsolutno Drugome, na Bogu.

Stvarnost Isusova uskrsnuća prepoznaje se i vjeruje na temelju nekih nezaobilaznih faktora: Isusova zemaljskog ministertva, biblijske tradicije o Božjoj svemoći, pravednosti i vjernosti, znaka praznog groba i teofanijsko-kristofanijskih susreta s Uskrsnim.

2.2. Je li moguće opravdati vjeru u uskrsnuće?

Dva su ekstremna stajališta pred ovim pitanjem: fideističko, koje kaže da vjeri u uskrsnuće nije potreban razumni argumenat, i pozitivističko-racionalističko, koje niječe sve što nije moguće pozitivno dokazati - eksperimentom. Uskrsna vjera je doista vjera, opredjeljenje utemeljeno na jedincatom i neponovljivom iskustvu svjedoka uskrsnuća, svjedoka koji nisu samo nešto umislili, jer za umišljaj se ne daje život kako su ga oni dali. U početku i učenici ne vjeruju, sumnjaju, rugaju se, rezigniraju, preplašeni su i bježe nakon Isusove smrti. A kasnije gorljivo naviještaju da je razapeti živ, i ne samo riječju, nego to svjedoče životom, spremni su i mnogi za poruku koju naviještaju idu u smrt. A svjedočanstvo životom ne dopušta da se ono za što ga se daje otpiše kao tlapnju, kao umišljaj.

Veliki petak ne označava kraj nego pravi početak događanja u svezi s Isusom. Nakon sramotne smrti i dokinuća svih njihovih nadanja, raspršeni krug Isusovih učenika ponovno se okuplja, stvara se zajednica Crkve i započinje misionarenje među Židovima, a ubrzo i poganima. Ovaj novi početak nije moguć bez nekog "početnog paljenja".¹⁷ Postoje za njega neka psihološka, religiozna, politička i društvena opravdanja; ona mogu protumačiti dinamiku prvoga kršćanstva, ali ne mogu protumačiti i riješiti problem križa. Odgovor na ovaj problem, prema novozavjetnim auctorima, jest jedino Isusovo uskrišenje.

Glavni je problem jesu li svjedočanstva o Isusovu uskrsnuću plod vjere u uskrsnuće ili njezino polazište? Prazan grob je povijesno vjerojatna činjenica, ali kako je grob ispražnjen, tu se povijesnim istraživanjem ne da ništa zaključiti. Za prvu Crkvu glavnu ulogu nisu imala pripovijedanja

¹⁷ Ovaj izričaj dugujem W. KASPERU, *Isus Krist*, CUS, Split, 1995., str. 148.

o praznom grobu, kao možda nama, nego svjedočanstva o ukazanjima Uskrsloga. Ukazanja su iskustvo vjere, ili u ukazanjima se radi o iskustvu u vjeri, ali o stvarnosti koja po sebi nije iskustvo vjere. Uskrsnuće je temelj vjere, ali bez nje ono se ne može spoznati, premda, potrebno je to istaknuti, ono nije vazmena vjera.

Već na čisto jezičnoj razini promatranja novozavjetna tradicija o Isusovu uskrsnuću ne predstavlja, kako smo već istakli, nikakve neutralne izvještajne izričaje, nego se tu radi o ispovijestima i svjedočanstvima vjernika. U ovim tekstovima nije važno uočavati samo što se kaže - sadržaj kazivanja, već i samu činjenicu kazivanja, te način kako je to izrečeno. Stvarnost uskrsnuća je, drugim riječima, neodvojiva od svjedočenja o njoj. Povijesne činjenice mogu poslužiti kao smjerokaz, ali ne kao dokaz za uskrsnuće. Puno važniji od takvih "činjenica" jest dokaz koji počiva na egzistencijalnoj vjerodostojnosti svjedoka uskrsnuća, koji vlastitu vjeru dokazuju svojim življenjem i umiranjem. Svjedočanstva o uskrsnuću i njihova uvjerljivost zavise o tome da li se i na koji način se priznaje postojanje jedne natpovijesne dimenzije, te kako je tu dimenziju moguće povezati s područjem povijesno shvatljivog.

2.3. Povijesnost Isusova uskrsnuća

Suvremeni se čovjek pred pitanjem povijesnosti uglavnom vodi principom: *Verum quod factum*, dakle, važno je činjenično stanje; ovo znači da povijesne fenomene shvaća polazeći od njihova konteksta i analogijom - sličnošću s drugim događajima. Ako se nešto slično dogodilo, moguće je i uskrsnuće. U ovakvoj logici, osobito ako ju se apsolutizira, nema mjesta za stvarnost uskrsnuća, jer to je stvarnost kojoj nema slične, a niti ju je moguće objasniti samo iz povijesnog konteksta. U njezinom objašnjenju potrebno je prodrijeti u natpovijest, u Božji svijet, u širu događajnu strukturu čija se globalna činjeničnost ne može povijesno identificirati, već samo neki njezini sastojci.¹⁸

Teološki gledano, Uskrs je središnji misterij vjere, a ne njezin vanjski dokaz. Uskrs nije tek činjenica koja dokazuje vjeru, već je i sam objekt vjere. Povijesno je moguće dokazati vjeru u uskrsnuće, nabrojati plejadu ljudi koji su tijekom povijesti u njega vjerovali, a ne uskrsnuće kao takvo. Uskrsnuće je Božje djelo koje kao takvo nije moguće povijesno vjerovati. Velika je opasnost ovdje da se uskrsnuće i vjera u uskrsnuće poistovjete. Naime, u ovom poistovjećivanju Uskrs više ne bi bio događaj koji prethodi vjeri i koji vjera vjeruje, nego bi bio događaj same vjere. Stvorila bi ga sama vjera. Ovakvu poziciju zastupa R. Bultmann kad kaže da

¹⁸ Usp. J. Y. LACOSTE, *nav. dj.*, str. 126.

je uskrsnuće puko objašnjenje kojim se izražava smisao pridani križu. Bultmannovo stajalište sažeto je izrekao K. Barth poznatom rečenicom: "Krist je uskrsnuo u kerigmi."

Za izražavanje vjere u uskrsnuće važno je uočiti odnos između činjenice i tumačenja neke činjenice. Povijesni događaj po sebi, gola činjenica, puki empirijski događaj, ili ne govori ništa ili je višeznačan. On dobiva pravo značenje tek unutar širega značenjskoga konteksta, tumačenjem. Tumačenja koja ne tumače nešto što se uistinu dogodilo i koja u dogođenome ne nalaze potvrdu ostaju neutemeljena, prazna i šupljikava, neuvjerljiva. Stoga, pri govoru o uskrsnuću valja govoriti o znakovima, a ne o dokazima, o znakovima na temelju kojih se neki događaj protumačio kao stvarnost drugoga reda, upravo kao događaj uskrsnuća.

Kad kažemo da je uskrsnuće iskustvo vjere ne mislimo da je ono samo izraz vjere. Nije vjera utemeljila stvarnost uskrsnuća, nego je stvarnost Uskrsloga, koja je u Duhu zahvatila učenike, utemeljila vjeru. Uskrsnućem sami Isus od svjedoka vjere postaje temeljem vjere, naime isključiva utemeljenost na Bogu i opredjeljenje za Boga postaje utemeljenost na onome i opredjeljenje za onoga koga je Bog uskrisio i time očitovao svoju slavu. Istina, i stvarnost Uskrsloga dolazi nam u susret samo svjedočanstvom apostola. Vjera u uskrsloga utemeljena je na istini svjedočanstva, ona dolazi od slušanja, od objave. A Božja objava nije posredovanje jasnih uvida, nego očitovanje njegove skrivenosti, tajanstvenosti i nepredvidljivosti.

Povijesna stvarnost nije nikada nezavisna od činjenice da je u povijesti poznata. Upravo zbog ovoga vjera u uskrsloga počiva na svjedočenju apostola, jer su nam oni povijesnu stvarnost susreta s Uskrsnim obznani svojim navještajem i što je još važnije svojim življenjem. Pogriješili bismo, piše W. Kasper, ako bismo zamišljali da su učenici bili gotovo prisiljeni pasti na koljena nakon cijelog niza čudnovatih događaja ili da ih je niz neobičnih čudesa oslobodio odlučivanja za vjeru. Sve bi to bilo nakaradno, jer bi oni koji su imali prvi propovijedati vjeru bili sami oslobođeni vjerovanja zato što su "znali". I učenici su vjerovali, a stvarnost vjere, ako je stvarnost, uopće je nespoznatljiva ako se čovjek ne preda vjeri.¹⁹

Isusovo uskrsnuće je jedincato i s ničim usporedivo Božje djelo, koje, kao takvo, ne predstavlja tek povijesnu činjenicu među drugim povijesnim činjenicama. Ipak, ovo djelo Božje se ne odigrava ni na čisto natpovijesnoj razini, nego baš u onome i na onome koji je prethodno bio raspet i pokopan. U ovome uskrsnuće ima svoj povijesni oslonac koji ne dopušta da ga shvatimo samo kao čin i događaj vjere. Kontinuitet

¹⁹ Usp. W. KASPER, *nav. dj.*, str. 169s.

identiteta između Razapetoga i Uskrsloga utemeljen je isključivo na stvoriteljskoj vjernosti Božjoj. U tom smislu Isusovo uskrsnuće označava početak novog Eona, kvalitativno novog razdoblja u povijesti.

Zbog svega ovoga možemo s pravom reći da je Isusovo uskrsnuće temeljni misterij naše vjere. Da li kršćanski vjerujemo ili ne vjerujemo, zavisi upravo o tome da li vjerujemo da je Bog uskrisio Isusa. A ovdje nema dokaza, nego samo ukaza i znakova Božje moći. Ako Krist nije uskrsnuo - potpuno istinito kaže sv. Pavao - uzaludna je vjera naša (1 Kor 15,14).²⁰

2.4. Spasenjsko značenje Isusova uskrsnuća

Isusovo uskrsnuće nije nikakav izolirani događaj, nego početak i anticipacija sveopćeg uskrsnuća mrtvih. Isus je "prvijenac" uskrslih, što ima smisla samo ako je i drugima poslije njega obećano ono što se s njim dogodilo. Već smo spominjali da polazna točka za govor o sveopćem uskrsnuću mrtvih nije Isusovo uskrsnuće, nego je Isusovo uskrsnuće protumačeno na horizontu nade u sveopće uskrsnuće mrtvih. U njemu je unaprijed ostvareno ono za čim teži cjelokupna stvarnost. Uskrsnuće je naš egzistencijal, nadnaravni egzistencijal ili, još bolje, snaga koja unaprijed iz budućnosti, iz Božje budućnosti, potiče i određuje svaku našu odluku. To čemu se svi nadamo u Isusu je već ostvareno i zato je njegovo uskrsnuće temeljni događaj našega spasenja.

Onomu koji prihvaća Boga i oslanja svoj život na njega nema više nepoznanice što se tiče Božjega djelovanja u povijesti. U Isusu iz Nazareta Bog je pokazao tijek povijesnih zbivanja i njihovu završnicu. Povijest će uvijek biti prožeta odbacivanjem Božjega plana od ljudi, bit će obilježena nasiljem, nepravdama, progonima, nemirima, odmazdama i smrću. Povijest kroči putovima sile, a Isus je kročio drugim putovima i u tome bio do kraja dosljedan. Zahtijevao je da se valja odreći sile, mržnje i osvete da bi se nadvladale i sila i mržnja i osveta. Nije se opirao ni kada su mu po kratkom postupku dokazali da nije bio u pravu, da se njegovim putem ne može protiv sile. Uskrsno slavlje dovodi nas pred sudbonosnu odluku: ima li Isusova logika koja ga je dovela na križ neki smisao; ili je i ona samo još jedan dokaz za bezizlaznost naše krvave povijesti? Vjerovati u uskrsnuće znači izabrati njegov put, put ljubavi koja je sposobnost osobe kao najsavršenijeg bića da transcendirira, prekorači samu sebe, izide iz same sebe i afirmira drugu osobu.

²⁰ Za Pavlov govor o uskrsnuću vidi: M. VIDOVIĆ, *Pavlov govor o uskrsnuću u 1 Kor 15. Tumačenje NZ-a kao tumačenje Isusa Krista*, u: CUS 4 (1996.) 380-403.

Vjerovati u uskrsnuće znači biti otvoren za samopredanje, za nadi-lazjenje sebe, biti raspoloživ za življenje za drugoga. A živjeti za drugoga najistinskije se očituje kad netko umire za drugoga. Prava ljubav ide do smrti, ona je jača od smrti, Bog je potvrđuje uskrsnućem. U njoj se, u ljubavi, na smrt gleda preko retrovizora vjere kao na prošlu stvar, i to na smrt kao oznaku staroga svijeta s njegovim strahovima i nemirima. Uskrsnuće nije samo stvarnost s onu stranu groba. Ono je stvarnost i s ovu stranu groba, stvarnost koja ne dozvoljava da postojeći svijet i dalje funkcionira na stari način. U ovome je Isusovo uskrsnuće spasenjsko za sve ljude: funkcionirati na nov način, živjeti i ostvarivati njegovu opciju i njegov - Božji život u nama. Tek je s ovim življenjem, s ostvarivanjem novoga života do kraja opravdana naša vjera u Isusovo i naše uskrsnuće.

Isusovim uskrsnućem je prije svega rasvijetljena antropologija: čovjek u temeljnom jedinstvu personaliziranog tijela i tjelesne osobe određen je za potpuno i definitivno spasenje. S antropologijom je spojeno i rasvijetljene kozmosa: konačni cilj povijesti i svijeta određen je Isusovim uskrsnućem, koje nije samo model nego i izvor dinamizma oslobađanja od sila smrti koje prijete ne samo ljudskom životu, već i kozmosu. Isusovo uskrsnuće jest povijesna manifestacija Božjeg spasenjskog djelovanja i anticipacija onoga što Bog smjera izvesti sa stvorenjem.

Na kraju, s obzirom na soteriološku vrijednost Isusova uskrsnuća ističemo: život vječni za kršćanina, biblijski gledano, nije vezan uz ovaj ili onaj supstrat koji nadživljava, već je vezan uz pricijepljenost Isusu Kristu. Kontinuitet između sadašnjega i budućeg, vječnog života za nas kršćane jest osoba Isusa Krista, osoba Onoga koga je Bog uskrsnućem potvrdio u njegovu putu.²¹

21 U ovom kontekstu smatram važnim izričito navesti i stav Crkvenog učiteljstva koji je objavila Kongregacija za nauk vjere 17. svibnja 1979. kao "Pismo o nekim pitanjima koja se tiču eshatologije". U broju 3 ovoga Pisma čitamo: "Ni Pismo ni Teologija nam ne daju dovoljno svjetla u pogledu predstavljanja konačnice. Kršćanin se mora čvrsto držati dviju bitnih točaka: on, s jedne strane, treba vjerovati u temeljni kontinuitet koji se ostvaruje snagom Duha Svetoga, između sadašnjeg života u Kristu i budućega života (...); ali, s druge strane, kršćanin treba uočiti radikalni prekid između sadašnjeg i budućeg na temelju činjenice da se sistem vjere zamjenjuje sistemom potpune jasnoće."

RESURRECTION AS FUNDAMENTAL CHRISTIAN MYSTERY

Summary

In this article, the author tries to answer some questions, like the question of belief in resurrection, particularly in Jesus' resurrection. Starting from anthropological and philosophical presuppositions of belief in the resurrection, he deduces that Christian speaking on resurrection is based on God's revelation, particularly in Jesus Christ, which takes into account also common human experience. The New Testament speaks about Jesus' resurrection in a kerygmatic way which is marked by experience, faith and eye-witnessing. Apostles and other early Christian preachers strived to convince their audience that the earthly Jesus and glorified Jesus Christ are at the same time identical and transformed. Perception of the reality of Jesus' resurrection is based on his earthly ministry, on Biblical tradition of God's omnipotence, justice and faithfulness, on the sign of empty tomb and on theophanic-christophanic encounters of eye-witnesses with the Risen one. Main justification of resurrection belief - in the first place the belief of witnesses and then our belief which is founded on theirs - is the fact that the resurrection reality is inseparable from the testimony about it. In the structure of happening which is wider than the reality covered by the principle *verum quod factum*, historical facts become only the signs available for a possible interpretation of a different kind of reality, like resurrection. And these signs are indeed used to interpret such a reality. Jesus' resurrection has soteriological value for humans and for the whole cosmos because it is culmination of God's activity in the history which opens a new aeon or era, a qualitatively new epoch of God's relations with human beings and of human relations with God.